

TÜRKİYE’DE ECZANELERDE BULUNAN BİTKİSEL İLAÇLAR

HERBAL MEDICINES FOUND IN PHARMACIES IN TURKEY

Dilşad ONBAŞLI*
Gökçen YUVALI ÇELİK**
Ahmet CEYLAN***
Azranur DAL****

Geliş Tarihi: 20.02.2019 Kabul Tarihi: 15.05.2019

ÖZET

Giriş: Bitkilerin tedavi amacıyla kullanımı insanlık tarihi kadar eskidir. Günümüz tıbbında da bitkisel ilaçlarla tedaviye ilgi ve bitkisel ilaçların kullanımı giderek artmaktadır.

Amaç: Bu çalışmada Türkiye’de 2017 yılında eczanelerde bulunan bitkisel ilaçların ve ürünlerin sayısı ve tedavideki yerinin saptanması amaçlanmıştır.

Yöntem: RxMediapharma® 2017 programı kullanılmıştır.

Bulgular: 2017 yılında Türkiye’deki eczanelerde Sağlık Bakanlığı ruhsatlı 52 tane bitkisel ilaç, Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı ruhsatlı 51 tane bitkisel ürünün mevcut olduğu saptanmıştır. Ayrıca bitkisel ilaçların farmakolojik gruplarına göre dağılımına bakıldığında; en fazla sayıda ilaca sahip olan ruhsatlı bitkisel ilaç grubunun %36 ile sindirim sistemi hastalıklarında kullanılanlar olduğu tespit edilmiştir.

Sonuç: Bu çalışmada elde edilen veriler, doğal ilaç araştırmalarında ve yeni ilaçların geliştirilmesinde yeni bir ışık olacaktır.

Anahtar Kelimeler: Bitkisel ilaç, eczane, türkiye

ABSTRACT

Background: The use of plants for treatment purposes is as old as human history. In today's medicine, the interest in treatment with and the use of herbal medicines are gradually increasing.

Objective: In this study, it is aimed to determine the number of herbal medicines and herbal products in pharmacies in Turkey in 2017 and their place in treatment.

Method: RxMediapharma® 2017 program is used

Results: In pharmacies in Turkey in 2017, the Ministry of Health registered 52 units of herbal medicine, the Ministry of Food, Agriculture and Livestock 51 licensed herbal products have been found to be present. In addition, the distribution of herbal medicines according to pharmacological groups; it was found that the highest number of drugs was used in digestive system diseases with 36%.

Conclusion: The data obtained from this study, will be a new light in natural drug research and development of new drugs.

Keywords: Herbal medicine, pharmacy, turkey

Sorumlu Yazar:

Adı Soyadı: Doç. Dr. Dilşad Onbaşı

Adres: Erciyes Üniversitesi, Eczacılık Fakültesi, Farmasötik Biyoteknoloji Anabilim Dalı, Kayseri, Türkiye

E-mail: odilsad@gmail.com

* Doç. Dr., Erciyes Üniversitesi, Eczacılık Fakültesi, Farmasötik Biyoteknoloji Anabilim Dalı, Kayseri, Türkiye

** Prof. Dr., Erciyes Üniversitesi, Eczacılık Fakültesi, Farmasötik Biyoteknoloji Anabilim Dalı, Kayseri, Türkiye

*** Dr. Öğr. Üyesi, Erciyes Üniversitesi, Eczacılık Fakültesi, Farmasötik Biyoteknoloji Anabilim Dalı, Kayseri, Türkiye

**** Erciyes Üniversitesi, Eczacılık Fakültesi, Kayseri, Türkiye

GİRİŞ

Bitkilerin tedavi amacıyla kullanımı insanlık tarihi kadar eskidir. Tıp alanında önemli teknolojik gelişmeler olmasına rağmen insanlar ara sıra şifayı doğada aramış ve yüzyıllardır edindikleri deneyimler neticesinde tıbbi bitkilerin kullanımına hiç ara vermemişlerdir (Kaya 2011). Bitkilerle tedavi ile ilgili ilk yazılı belge olan Ninova tabletleri (M.Ö.3000), Mezopotamya uygarlıkları olan Sümer, Asur, Akat, medeniyetlerinde bitkisel ilaçlarla tedavilerin mevcut olduğunu göstermektedir (Şarışen ve Çalışkan 2005). Günümüz tıbbında da bitkisel ilaçlarla tedaviye ilgi ve bitkisel ilaçların kullanımı giderek artmaktadır (Hendek 2014). Farmasötik ürünlere ulaşımın zorluğu, modern ilaçlara olan güvenin gittikçe azalması, bitkilerden elde edilen ürünlerin tamamen zararsız olduğu düşüncesi ve medyanın da doğal ürünlere olan ilgisi, bitkisel ilaçların kullanımını arttıran başlıca faktörlerdir (Renda, Kaya ve ark. 2018). Türkiye’de ise bitkilerle tedavi, aktar tarifleri, halk arasında kulaktan kulağa bilgiler, medya, arkadaş önerileri ve internet aracılığıyla yapılmaktadır (Kaya 2011). Sağlık Bakanlığı’nın bitkisel ilaç politikası 1987 yılından itibaren kesinti ve dalgalanmalar gösterdiği için bu ürünleri ithal etmek isteyenler Tarım Bakanlığı’na başvurmuş ve gıda desteği izni şeklinde bu ürünleri (*Ginseng, Gingko biloba*

vb.) piyasaya sürmüşlerdir. Tarım Bakanlığı izin verme işini, Türk Gıda Kodeksi çıktıktan sonra daha yoğun bir şekilde yapmaya başlamış ve aslında eczanelerde satılması gereken birçok ürün, aktar ve benzeri dükkanlarda, süpermarketlerde satılmaya başlanmıştır. Tarım Bakanlığı ve Sağlık Bakanlığı arasında 2002 yılında bir protokol imzalanarak bu tür ürünlerin ruhsatlandırılması ve ithal izni Sağlık Bakanlığı’na devredilmiştir (Gürün 2004). Türkiye’de bu ürünler ‘gıda desteği’ olarak kabul edilip ve gıdanın zararsızlığından dolayı tüketilir. Tıbbi bitkiler de diğer ilaçlar gibi tedavi edici özelliği olduğundan dolayı aşırı doz, kullanım süresi, hamilelikte kullanımı, kullanılan diğer ilaçlarla etkileşmesi bakımından mutlaka göz önüne alınmalıdır (Kaya 2011; Doğan ve Avcı 2018). Tüm bitkisel ilaçlar birden fazla etken madde karışımı içerdiği için bitki-ilaç etkileşimi olasılığına karşın bu ürünleri kullanan kişiler mutlaka kendi doktor ve eczacısına danışarak kullanılmalıdır (Süzgeç ve Eyisan 2012).

Bu çalışmamızda Sağlık Bakanlığı, Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı ruhsatlı bitkisel kaynaklı ilaçlar ve içerdiği etkin madde veya maddeler hakkında bilgiler verilmiştir. Böylece Türkiye eczanelerinde bulunan bitkisel ilaç sayısı ve tedavideki yerinin öneminin anlaşılması amaçlanmıştır.

GEREÇ VE YÖNTEM

Bu çalışmada, RxMediapharma® 2017 esas alınarak, 2017 yılında Türkiye’deki eczanelerde bulunan Sağlık Bakanlığı ve Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı Ruhsatlı yerli ve ithal bitkisel ilaçlar ve ürünler incelenmiştir. Bitki formülasyonunda aktif bileşik olarak standardize edilmiş bitkisel drog veya drog preparatlarının kullanıldığı ilaçlar ele alınmıştır. Bitkilerin aktif maddelerinin kullanıldığı ilaçlar (atropin, morfin, efedrin vb.) bu çalışma kapsamına dahil edilmemiştir. Bu kapsamda, bitkisel ilaçların içeriğinde yer alan bitkiler ve etken maddeler, etki ve kullanılışları, yerli ve ithal olma durumları hakkında bilgi verilmiştir.

BULGULAR

Çalışmada RxMediapharma® 2017 verilerine göre kalp damar hastalıklarında, romatizmal hastalıklarda, sindirim sistemi rahatsızlıklarında, bağışıklık sistemi hastalıklarında, kadın hastalıklarında, psikişik ve psikosomatik hastalıklarda, solunum sistemi hastalıklarında, idrar yolları ve genital sistem hastalıklarında, karaciğer hastalıklarında kullanılan bitkisel ilaçlar taranmış ve müstahzarlar, müstahzarların etkin maddeleri, etki ve kullanılışları, yerli veya ithal olma durumu sırasıyla Tablo 1’de verilmiştir. Buna ilaveten gıda takviyesi olarak kullanılan Gıda, Tarım ve Hayvancılık

ruhsatlı bitkisel ürünler, içeriğindeki bitkiler ve kimyasal maddeler ve yerli ve ithal durumları ile birlikte Tablo 2’de verilmiştir.

Bu sonuca göre, en fazla sayıda ilaca sahip olan Sağlık Bakanlığı ruhsatlı bitkisel ilaç grubunun %36 ile sindirim sistemi hastalıklarında kullanılanlar olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca eczanelerdeki bitkisel ilaçların en fazla *Ginkgo biloba* ve *Passiflora incarnata* bitkilerinden elde edildiği belirlenmiştir. Bitkisel ilaçların etki ve kullanılışlarına göre gruplarının yüzde dağılımları ise Şekil 1’de verilmiştir.

TARTIŞMA

İnsanlara ait ilk çağlardan kalan arkeolojik kalıntılardan da anlaşılacağı üzere sağlık sorunlarını gidermek, besin elde etmek için öncelikle bitkilerden yararlanmışlardır. İnsan ve bitki arasındaki yüzyıllar boyunca gelen bu kuvvetli bağ ile günümüzde bütün dünyanın önem verip kabul ettiği etnobotanik çalışmalar yürütülmektedir (Koçyiğit 2005). Bu etnobotanik çalışmalar günümüzde bitkilerin bilimsel olarak değerlendirilmesinde çok önemli bir pay oluşturmaktadır. Bu konuyla ilgili çalışmalarda dünyada yaklaşık 4 milyar insanın sağlık sorunlarını ilk aşamada bitkisel droglarla iyileştirmeye çalıştığı belirtilmiştir. Bununla birlikte gelişmiş ülkelerde reçeteli ilaçların yaklaşık %25’ini bitkisel kökenli etkin

maddeler oluşturmaktadır (Faydaoğlu ve Sürücüoğlu 2011). Bitkisel ilaçlarla ilgili çalışmalar ülkeden ülkeye değişmekle beraber dünyada bitkisel ilaçların en iyi incelendiği yer Avrupa ülkeleridir. Avrupa ülkeleri arasında ise bitkisel ilaçların en yaygın kullanıldığı ülke Almanya’dır (Süzgeç ve Eyisan 2012). Bitkisel ilaçlar Almanya dışındaki Avrupa ülkelerinde de kullanımını arttırdığından bitkisel ilaçlar için üye ülkelerden uygulanabilecek değerlendirme kriterlerinin harmonizasyonunu sağ-

lamak üzere Avrupa İlaç Değerlendirme Dairesi (EMA) çalışmalar başlatmıştır (Kaya 2011). Ülkemizde ise 1985 yılında aktarlarda bulunan bitkisel droglarının zehirli olanlarının satışının yasaklanması ve kontrollerinin Sağlık Bakanlığı tarafından yapılmasına yönelik yayınlanan yönetmenlikle başlamıştır. Bitkisel ilaçların ruhsatlanması Sağlık Bakanlığı’na verilmiş olmasına rağmen günümüzdeki durumunu kesin çizgilerle ayrılabilmiş değildir (Süzgeç ve Eyisan 2012).

Tablo 1. Sağlık Bakanlığı Ruhsatlı bitkisel ilaçlar

Kullanılan bitkiler ve etken maddeler	Müstahzar	Etki ve kullanış	Yerli/ithal
Ginkgo (<i>Ginkgo biloba</i> L.)	Gingus intens film tablet 120 mg	Hafif ve orta şiddetli Alzheimer tipi demans, vasküler demans ve miksoformlardaki demans sendromları, periferik arteriyel okluzif hastalıklarda, fontaine devre II (intermittan kladikasyo) ağrısız yürüme mesafesinin iyileştirilmesi, vertigo, tinnitusta kullanılır. (RxMediapharma® 2017; Çelik, Konkan ve ark. 2007; Erdem ve Eren 2009; Mahadevan and Park 2008)	Yerli
	Bilokan supra film tablet 80 mg		Yerli
	Serebil special film kaplı tablet 80 mg		Yerli
	Tebokan fort film tablet 40 mg/50 mg		Yerli
	Tebokan special film tablet 80 mg		Yerli
Allium sativum L.	Cirkulin sarımsak draje 66 mg	Hipertansiyonda (RxMediapharma® 2017; Erol ve Alpsoy 2007)	Yerli
Diosmin, Züfa otu (<i>Hyssopus officinalis</i> L.), Essin, At kestanesi (<i>Aesculus hippocastanum</i> L.) ekstresi, Hesperidin, Hercai menekşe (<i>Viola tricolor</i> L.), Ruskogeni, Tavşan memesi (<i>Ruscus aculeatus</i> L.) ekstresi	Venomed tablet	Yatıştırıcı, balgam söktürücü ve öksürük kesici, diüretik ve soğuk algınlığında (RxMediapharma® 2017; Muhammad 2012; Fathiazad and Hamedeyazdan 2011, Demirezer 2011)	Yerli
Keten (<i>Linum ussitatissimum</i> L.) tohumu yağı	Zade vital corvital yumuşak kapsül 625 mg	Kronik konstipasyonda, kalp damar sistemi hastalıklarında, bazı kan lipid seviyelerinin düzenlenmesinde ve hafif gastrointestinal sistem rahatsızlıklarında, balık yağı kullanamayan yetişkinlerde özellikle vejeteryanlarda omega-3 desteği olarak (RxMediapharma® 2017; Palla, Khan et. al 2015; Qou, Zou et.al 2014)	Yerli

Kafur (<i>Cinnamomum camphora</i> L.), Hakiki kekik (<i>Thymus vulgaris</i> L.) yağı, Lavanta (<i>Lavandula angustifolia</i> L.) yağı, Mentol, Okaliptus (<i>Eucalyptus globulus</i> L.) Esansı, Terebentin (<i>Pinus terebenthinae</i>) yağı, Kapsikum oleorezin	Algo-wax merhem 50 g	Kas sertleşmesi, boyun, sırt ve göğüs ağrısı, siyatik nörotikler, lumbago, adale romatizması, burkulma ve incinmelerde ağrının giderilmesinde (RxMediapharma® 2017; Lee, Hyun et. al 2006;)	Yerli
Sennosid B, Bisakodil	Bekunis draje 30	Konstipasyonda (RxMediapharma® 2017; Baser 2014)	Yerli
Acı rezene (<i>Foeniculum vulgare</i> Mill. ssp. <i>vulgare</i> var. <i>vulgare</i>) meyvesi	Fennel kapsül 390 mg	Karminatif (gaz söktürücü), spazm giderici ve şişkinliği önlemede, gebelerde şişkinlik ve bulantı gidermede, emziren anne ve bebekte gaz oluşumunu önlemede, emziren kadınlarda süt oluşumunu desteklemede (RxMediapharma® 2017; Özbek 2002)	Yerli
Acı rezene (<i>Foeniculum vulgare</i> Mill. ssp. <i>vulgare</i> var. <i>vulgare</i>) meyvesi, Akhuş ağacı (<i>Betula pendula</i>), Barut ağacı (<i>Rhamnus frangula</i> L), Kabarcıklı alg (<i>Fucus vesiculosus</i> L)	Fucus complex damla 50 ml	Metabolizma kuvvetlendirmeye yardımcı, laksatif, diüretik, tok tutucu, diyetlere yardımcı (RxMediapharma® 2017; Manojlovic, Solujic et.al 2005; Moro and Basile 2000)	İthal
Zingiber (<i>Zingiber officinale</i> Rosc.) rizomu	Ginger kapsül 250 mg	Taşıt tutmasında görülen, bulantı, kusma, baş dönmesi gibi belirtiler ile gebelik-bulantı kusması (hiperemezis gravidararum) gibi belirtilerin önlenmesinde yardımcı (RxMediapharma® 2017; Chaiyakunapruk, Kitikannakom et. al 2006)	Yerli
<i>Ricinus communis</i> L. (Hint yağı)	Hintyağı-Çağdaş 48g/50 ml	Pürgatif olarak konstipasyonda (RxMediapharma® 2017; Kara 2015)	Yerli
	Ricilaks emülsiyon 40 g/ 60 ml	İnatçı konstipasyonlarda ve lavmanlarda (RxMediapharma® 2017; Kara 2015)	Yerli
	Riciment emülsiyon 60g / 120 ml	İnatçı konstipasyonlarda ve lavmanlarda (RxMediapharma® 2017; Kara 2015)	Yerli
Sarı karniyarik (<i>Plantago ovata</i> Forssk) tohum zarfı	Musillum poşet 3,5 g	Kronik konstipasyon, yumuşak feçes ve rahat boşaltım istenen hastalıklarda (Hemoroid, anal fisür, gebelikte, anal/rektal ameliyat sonrasında) barsakların düzenli çalışmasına yardımcı (RxMediapharma® 2017; Aslan 2010)	Yerli
Dere otu (<i>Anethum graveolens</i> L.) Meyve yağı, Zencefil (<i>Zingiber officinale</i> Rosc.) tentürü, Sodyum bikarbonat,	Neo baby gripe water oral çözelti 150 ml	Emziren anneler, bebeklerde ve yetişkinlerde gaz sancısı ve karın ağrısı belirtilerinin giderilmesinde (RxMediapharma® 2017; Bulut, Tuzlacı ve ark. 2014)	İthal
Senna glikozitleri, Sennozit A, Sennozit B	Pursennid draje 12 mg	Farklı etiyolojilerdeki atonik konstipasyonun semptomatik tedavisinde, batın bölgesinin radyolojik muayenesine hazırlık devresinde (RxMediapharma® 2017; Baser 2014)	Yerli

	Senokot oral tablet 7.5 mg	Yaşlılıkta görülen fonksiyonel konstipasyon tedavisinde, gebelik sırasında görülen konstipasyon tedavisinde, ameliyat ve radyolojik muayene öncesi barsakların boşaltılmasında, ameliyat sonrası ıkınma ve zorlanmanın önlenmesinin gerektirdiği durumlarda, ilaçlara bağlı gelişen konstipasyon durumunda, nörolojik konstipasyonda, hemoroidlerin konservatif tedavisinde (RxMediapharma® 2017; Baser 2014)	Yerli
	X-M Diet Laksatif Solüsyon 250 ml X-M Diet Pürгатif Solüsyon 75 ml X-M Laksatif Solüsyon 250 ml X-M Diet Solüsyon 150 ml X-M Solüsyon 150 ml X-M Tablet 40 g	Çeşitli tipteki konstipasyonlarda, ameliyat öncesi hazırlamada, radyolojik incelemelerden önce barsakların boşaltılmasında (RxMediapharma® 2017; Baser 2014)	Yerli
Sennozıt B	Sennalax enterik tablet 20 mg	Konstipasyonda (RxMediapharma® 2017; Baser 2014)	Yerli
Çörek otu (<i>Nigella sativa</i> L.) tohum yağı	Zade Vital Nigellin Yumuşak Kapsül 900 mg	Antioksidan özelliği nedeniyle bağışıklık sistemini güçlenmesine, bazı kan/lipit seviyesinin düzenlenmesine ve alerjik rinit tedavisinde (RxMediapharma® 2017; Burits and Bucar 2000)	Yerli
Hayıt ağacı (<i>Vitex agnus-castus</i> L.) meyve ekstresi	Agnucaston film kaplı tablet 40 mg	Metroraji, amenore, sterilite, mastalji, premenstrüel sendrom tedavisinde (RxMediapharma® 2017; Meena, Niranjana et. al 2011)	İthal
<i>Cimicifugae rasemosa</i>	Remifemin tablet 20 mg	Sancılı adet dönemlerinin rahatlatılması, adet öncesi ortaya çıkan sıkıntıların giderilmesi, menopoz döneminde ortaya çıkan sıcak basması, terleme, uyku sorunları, asabiyet ve ruhsal sıkıntılar gibi günlük yaşamın kalitesini olumsuz etkileyen durumların giderilmesinde (RxMediapharma® 2017; Guo, Yin et. al 2017)	İthal
Kedi otu (<i>Valeriana officinalis</i> L.) kök kuru ekstresi	Cirkulin valerian tablet 140 mg	Antispazmotik ve sedatif etkilerinden dolayı huzursuzluk ve gerginlik hissedilen durumlarda uykuya dalmayı kolaylaştırmada (RxMediapharma® 2017; Bent, Padula et. al 2006)	Yerli
<i>Serenoa repens</i> L. standardize lipofilik ekstresi	Prostagood mono kapsül 160 mg	Selim prostat hiperplazisinde, idrar yapma zorluğunda (RxMediapharma® 2017; Geavlete, Multescu et.al 2011)	Yerli
Deve dikenini (<i>Silybum marianum</i> L.) meyve ekstresi	Legalon fort kapsül 140 mg	Kronik karaciğer rahatsızlıklarının giderilmesi ve karaciğer fonksiyonlarının ileri derecede kaybının tedavisine yardımcı olarak kullanılır (RxMediapharma® 2017; Bahmani, Shirzad 2011)	İthal
Kafur (<i>Cinnamomum camphora</i> L.), Mentol, Okaliptüs ağacı (<i>Eucalyptus globulus</i> L.) Yaprak yağı, Terebentin (<i>Pinus terebinthinae</i>) yağı	Bell’s vapour rub buharlaşan merhem 50g	Boğaz ağrısı, hapsirik, ses kısıklığı, nezle ile birlikte soğuk algınlığı yakınmalarının düzeltilmesinde (RxMediapharma® 2017; Silva, Abebe et. al 2003)	İthal
Mentol, Okaliptol, Terebentin (<i>Pinus terebinthinae</i>) yağı, İngiliz nanesi (<i>Mentha piperita</i> L.)	Buğu mentol buğu 40 g	Soğuk algınlığı ve gripten oluşan nezle ve burun tıkanıklığı durumlarında üst solunum yollarının rahatlatılmasına yardımcı olur. (RxMediapharma® 2017; Shah and Mello 2004)	Yerli

İngiliz nanesi (<i>Mentha piperita</i>) yağı	China oel %100 5 ml/ 10 ml/ 25 ml	Nezle, nazal konjesyon üst solunum yolları şikayetlerini azaltıcı, gaz söktürücü, koku giderici ve hafif lokal anestezi olarak kullanılır ve yağın serinletici etkisiyle ağrı olan bölgeye harice sürülür. (RxMediapharma® 2017; Shah and Mello 2004)	İthal
Anestezin, Kafur (<i>Cinnamomum camphora</i> L.), Mentol, Timol, Terebentin (<i>Pinus terebenthinae</i>) yağı, Okaliptüs ağacı (<i>Eucalyptus globulus</i>) yaprak yağı, Hindistan cevizi (<i>Cocos nucifera</i> L.) Yağı, Sedir (<i>Cedrus libani</i> A. Rich.) yağı	Kataljin buharlaşan merhem 40 g	Öksürük, nezle, ses kısıklığı, soğuk algınlığı durumunda rahatlatmaya yardımcı (RxMediapharma® 2017; Silva, Abebe et.al 2003; Fakir, Korkmaz ve ark. 2009; Esquenazi, Wigg et. al 2002)	Yerli
Benjoin tentürü, Gomenol esansı, Mentol, Okaliptol, Dağ çamı (<i>Pinus mugo</i> Turra.) esansı	Otacı buğusan inhalasyon solüsyonu 40 g	Soğuk algınlığı nedeniyle gelişen sinüzit, larenjit, bronşit, rinofarengit gibi üst solunum yolu rahatsızlıklarında oluşan burun tıkanıklığı, göğüs konjestiyonları ve kuruluğa bağlı hafif öksürükte (RxMediapharma® 2017; Basholli-Salihu, Schuster et. al 2017)	Yerli
Kafur (<i>Cinnamomum camphora</i> L), Mentol, Okaliptüs ağacı (<i>Eucalyptus globulus</i> L.) Yaprak yağ, Terebentin (<i>Pinus terebenthinae</i>) yağı, Timol	Vicks vaporub buharlaşan merhem 38g	Burun tıkanıklığı veya akıntısı, boğaz ağrısı ve soğuk algınlığına bağlı öksürüğün semptomatik tedavisinde (RxMediapharma® 2017; Silva, Abebe et. al 2003)	Yerli
Kafur (<i>Cinnamomum camphora</i> L), Hakiki kekik (<i>Thymus vulgaris</i> L) yağı, Lavanta (<i>Lavandula angustifolia</i>) yağı, Mentol, Okaliptus (<i>Eucalyptus globulus</i> L.) Esansı, Terebentin (<i>Pinus terebenthinae</i>) yağı	Algo-wax pomad 50 g	Kas sertleşmesi, soğuk algınlığına bağlı öksürük, nezle, boğaz tahrişi, ses kısıklığı, çocukların gece öksürüğü ve boğmacada (RxMediapharma® 2017; Lee, Hyun et. al 2006; Silva, Abebe et. al 2003; Hosseinzadeh, Jafarikukhdan et. al 2015)	Yerli
Afrika sardunyası (<i>Pelargonium sidoides</i>-DC) ekstresi	Pelumm oral çözelti 20 ml/ 50 ml	Soğuk algınlığı, bronşit ve sinüzit gibi akut üst solunum yolu hastalıkları boğaz ağrısı, öksürük, burun akması ve tıkanıklığının hafifletilmesine yardımcı (RxMediapharma® 2017; Kayser and Kolodziej 1997)	Yerli
Duvar sarmaşığı (<i>Hedera helix</i> L.) Kuru yaprak ekstresi	Prospan şurup 35 mg/5 ml	Öksürüğün eşlik ettiği akut solunum yolu enfeksiyonlarında (RxMediapharma® 2017; Lutsenko, Bylka et. al 2010)	İthal
At kestanesi (<i>Aesculus hippocastanum</i> L.)	Venotrex retard film tablet	Hemoroid semptomları (ağrı, ekşudasyon, kaşıntı ve kanama) ve komplikasyonlarının azaltılmasında, bacaklardaki venöz hastalıklara (kronik venöz yetmezlik) bağlı gözlenen semptomların (ağrı, ağırlık hissi, kaşıntılı ve şişmiş bacaklar gibi) azaltılmasında kullanılır. (RxMediapharma® 2017; Demirezer 2011)	İthal
Gotu kola (<i>Centella asiatica</i> L.) ekstresi	Madecassol merhem %1 40 g	Yüzeysel 1. ve 2. derece yanıklar Lokal deri ülserleri dekübitus ülserleri, meme başı çatlak ve yaraları, radyoterapi sonrası görülen radyo epidermitis tedavi (RxMediapharma® 2017; Shukla, Rasik et. al 1999; Gou, Cheng et. al 2004)	Yerli
Cadıfındığı (<i>Hamamelis virginiana</i> L)	Hametan krem 30g %5.35/ %25	Bebek ve küçük çocuk pişiklerinde, çizik ve kesik gibi yüzeysel deri lezyonlarında, güneş yanıklarında, kuru çatlaklı derinin korunması ve bakımında kullanılır. (RxMediapharma® 2017; Houghton, Hylands et. al	Yerli

2005)

Hesperidin, Diosmin	Daflon film kaplı tablet 500 mg	Ağrılık hissi, ağrı, gece gelen kramp, Hemoroid krizine ait fonksiyonel belirtilerin tedavisinde kullanılır. (RxMediapharma® 2017; Ekçi, İzbrak ve ark. 2009)	Yerli
----------------------------	---------------------------------	---	-------

Çalışmamızda, eczanelerde bulunan bitkisel ilaçların içeriğinde yer alan bitkiler ve etken maddeler, etki ve kullanılışları, yerli ve ithal olma durumları hakkında bilgiler

tablolarda verilmiştir. Tablolar incelendiğinde bitkisel ilaçların içeriklerinde en fazla kullanılan bitkilerin *Ginkgo biloba* ve *Passiflora incarnata* olduğu belirlenmiştir.

Tablo 2. Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı ruhsatlı bitkisel ürünler

İçeriğindeki bitkiler veya kimyasal maddeler	Müstahzar	Yerli/ithal
Ananas (<i>Ananas comosus</i> L.)	Ananas kapsül 400 mg	İthal
Ginkgo (<i>Ginkgo biloba</i> L.)	Cogniven tablet 80 mg	İthal
	Ginkgo biloba 60 mg/120 mg	Yerli (60 mg) İthal (120 mg)
	Ginkgo biloba leaf extract 60 kapsül/kutu	İthal
Yalancı safran yağı (<i>Crocus sativus</i> L.), Sarımsak yağı (<i>Allium sativum</i> L.)	Garlic oil kapsül	İthal
<i>Crataegus oxyacantha</i> L., Hawthorne berry ekstresi (<i>Crataegus monogyna</i> Jacq.), Ham Hawthorne berry tozu (<i>Crataegus monogyna</i> Jacq.)	Hawthorne berry kapsül	İthal
Essin, Rutin, Asma (<i>Vitis vinifera</i> L.), Tavşanmemesi (<i>Ruscus aculeatus</i> L.), Atkestanesi (<i>Aesculus hippocastanum</i> L.)	Horse chesnut complex-lamberts tablet	İthal
Asma (<i>Vitis vinifera</i> L.)	Vitiven red vine kapsül 350 mg	İthal
Hamamelis yaprağı (<i>Hamamelis virginiana</i> L.)	Witch hazel (hamamelis) kapsül 290 mg	İthal
Barbados kirazı (<i>Malpighia punicifolia</i> L.)	Acerola 1000 çiğneme tableti 1000 mg	
Acı rezene (<i>Foeniculum vulgare</i> Mill. ssp. <i>vulgare</i> var. <i>vulgare</i>) meyvesi	Fennel kapsül 390 mg	Yerli
Acı rezene (<i>Foeniculum vulgare</i> Mill. ssp. <i>vulgare</i> var. <i>vulgare</i>), meyvesi Akhuş ağacı (<i>Betula pendula</i>), Barut ağacı (<i>Rhamnus frangula</i> L.), Kabarcıklı alg (<i>Fucus vesiculosus</i> L.)	Fucus complex damla 50 ml	İthal
<i>Rheum palmatum</i> L. kökü, Barut ağacı (<i>Rhamnus frangula</i> L.), Adi cehri (<i>Rhamnus catharticus</i> L.), Bitki lifi	Konstipex tablet	İthal
Çinko, Dere otu (<i>Anethum graveolens</i> L.) meyve yağı, Kimyon yağı (<i>Cuminum cyminum</i> L.)	Omnivit herb damla 30 ml	Yerli
Çinko, Dere otu (<i>Anethum graveolens</i> L.) meyve yağı, Kimyon yağı (<i>Cuminum cyminum</i> L.)	Zinco Bitkisel Yağlar ve Çinko İçeren Damla-lıklı Şişe 30 ml	Yerli
Gingseng (<i>Panax ginseng</i>) kökü, Arı sütü, Propolis, Barbados kirazı (<i>Malpighia punicifolia</i> L.)	Royal jelly dynergie ampul	İthal
Pasiflora (<i>Passiflora incarnata</i> L.) sıvı ekstresi	Royal jelly organik ampul	İthal
	Alora şurup 100ml	Yerli
Pasiflora (<i>Passiflora incarnata</i> L.) kuru ekstresi	Vitaday passiflora şurup 180 ml	Yerli
	Alora tablet 100 mg	Yerli (20 tablet), İthal (50 tablet)
Passiflora (<i>P. incarnata</i>)	Vistres kapsül 100 mg	Yerli
Çarkıfelek (<i>P. incarnata</i>) kuru ekstresi, Valerian kökü kuru ekstresi	Vitaday passiflora kapsül 30	Yerli
Kedi otu (<i>V. officinalis</i>) ekstresi	Valerian-Lamberts tablet 1600 mg	Yerli
	Tums valerian-ka tablet 650 mg	Yerli

Kedi otu (<i>V. officinalis</i>) kök ekstresi	Valerian root extract	İthal
Guarana (<i>Paullinia cupana</i> L.)	Guarana kapsül 445 mg	İthal
Gelincik (<i>Papaver rhoeas</i> L.)	Red popy kapsül 195 mg 90 kapsül/kutu	İthal
Sarı kantaron (<i>Hypericum perforatum</i> L.)	St. John’s wort 175 mg 60 kapsül/kutu	İthal
Pasiflora (<i>P. incarnata</i>) sıvı ekstresi, Kedi otu (<i>V. officinalis</i>) ekstresi, Alıç (<i>Crataegus oxyacantha</i> L.) çiçek ekstresi	Valerian complex damla 50 ml	İthal
Mentol, Zencefil (<i>Zingiber officinale</i> Rosc.) yağı, Bal, Hint günlük ağacı (<i>Boswellia serrata</i> L.) Ekstresi, Limon (<i>Citrus limon</i> L.) meyve kabuğu yağı	Organier pastil bal limon mentol pastil	Yerli
Mentol, Zencefil (<i>Zingiber officinale</i> Rosc.) yağı, Hint günlük ağacı (<i>Boswellia serrata</i> L.) ekstresi, Karanfil ağacı (<i>Caryophyllus aromaticus</i> L.) Yağı, Seylan tarçını (<i>Cinnamomum zeylanicum</i> L.) kabuk yağı	Organier pastil karanfil zencefil mentol pastil	Yerli
Mentol, Zencefil (<i>Zingiber officinale</i> Rosc.) yağı, Hint günlük ağacı (<i>Boswellia serrata</i>) ekstresi	Organier pastil kids çilek pastil	Yerli
Mentol, Zencefil (<i>Zingiber officinale</i> Rosc.) yağı, Hint günlük ağacı (<i>Boswellia serrata</i>) ekstresi, Okaliptus (<i>Eucalyptus globulus</i> L.) Esansı	Organier pastil kiraz boswellia zencefil pastil	Yerli
Mentol, Zencefil (<i>Zingiber officinale</i> Rosc.) yağı, Hint günlük ağacı (<i>Boswellia serrata</i>) ekstresi, Okaliptus (<i>Eucalyptus globulus</i> L.) Esansı	Organier pastil mentol nane okaliptus pastil	Yerli
Karanfil ağacı (<i>Caryophyllus aromaticus</i> L.) çiçeği, İhlamur (<i>Tilia cordata</i>- L.) çiçeği, Nar (<i>Punica granatum</i>), Hint günlük ağacı (<i>Boswellia serrata</i>)	Organier pastil nar ihlamur karanfil pastil	Yerli
Vitamin C, Karanfil ağacı (<i>Caryophyllus aromaticus</i> L.) yağı, Hint günlük ağacı (<i>Boswellia serrata</i>) ekstresi, Zencefil (<i>Zingiber officinale</i> Rosc.) yağı, Portakal (<i>Citrus aurantium</i> L. var. <i>dulcis</i> L.) kabuğu yağı	Organier pastil portakal vitamin C pastil	Yerli
<i>Salvia triloba</i> L. (Adaçayı) yaprağı	Softdrops adaçayı limon pastil	Yerli
Mentol, Okaliptus ağacı (<i>Eucalyptus globulus</i> L.) yaprak yağı, Akgünlük (<i>Boswellia serrata</i> L.)	Softdrops mentol okaliptus pastil	Yerli
Cüce palmye (<i>Serenoa repens</i> L.) meyve ekstresi	Softdrops portakal vitamin C pastil	Yerli
Çemen (<i>Trigonella foenum-graecum</i> L.) tohumu	Saw palmetto 520 mg	İthal
Sakkarin, Sitrik asit, Sodyum bikarbonat, Vitamin C, Keçi sedef otu (<i>Galega officinalis</i> L.), Maltodekstrin, Çemen (<i>Trigonella foenum-graecum</i> L.) meyve ekstresi, Mine çiçeği, Kırmızı ahududu (<i>Rubus idaeus</i> L.) meyve ekstresi	Fenugreek kapsül 495 mg	İthal
Guarana (<i>Paullinia cupana</i> L.)	Nurse Harvey’s annem bitkisel karışım takviye edici gıda	Yerli
Paraguay çay ağacı (<i>Ilex paraguariensis</i> A. St.-Hill) yaprak ekstresi	Guarana kapsül 445 mg	İthal
Enginar (<i>Cynara scolymus</i> L.) yaprak ekstresi	Mate kapsül	İthal
Deve dikenini (<i>Silybum marianum</i> L.)	Artichoke leaf extract kapsül	İthal
Deve dikenini (<i>Silybum marianum</i> L.) ekstresi, Enginar (<i>Cynara scolymus</i> L.) Yaprak ekstresi, Karahindiba (<i>Taraxacum officinale</i> L.) Ekstresi, Taurin, Kolin	Milk thistle 390 mg	İthal
	Milk thistle-Lamberts tablet 200 mg/ 300 mg	İthal (200mg) Yerli (300mg)
	Biloron tablet	Yerli

Süzgeç-Selçuk ve Eyisan (2012) tarafından yapılan çalışma ile bu çalışma karşılaştırıldığında bitkisel ilaçlarda %18.1’lik bir artış olduğu görülmüştür. Ayrıca diğer çalışmadan farklı olarak çalışmamızda Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı ruhsatlı bitkisel ürünlere de yer verilmiş olup yerli veya ithal olma durumları ele alınmıştır.

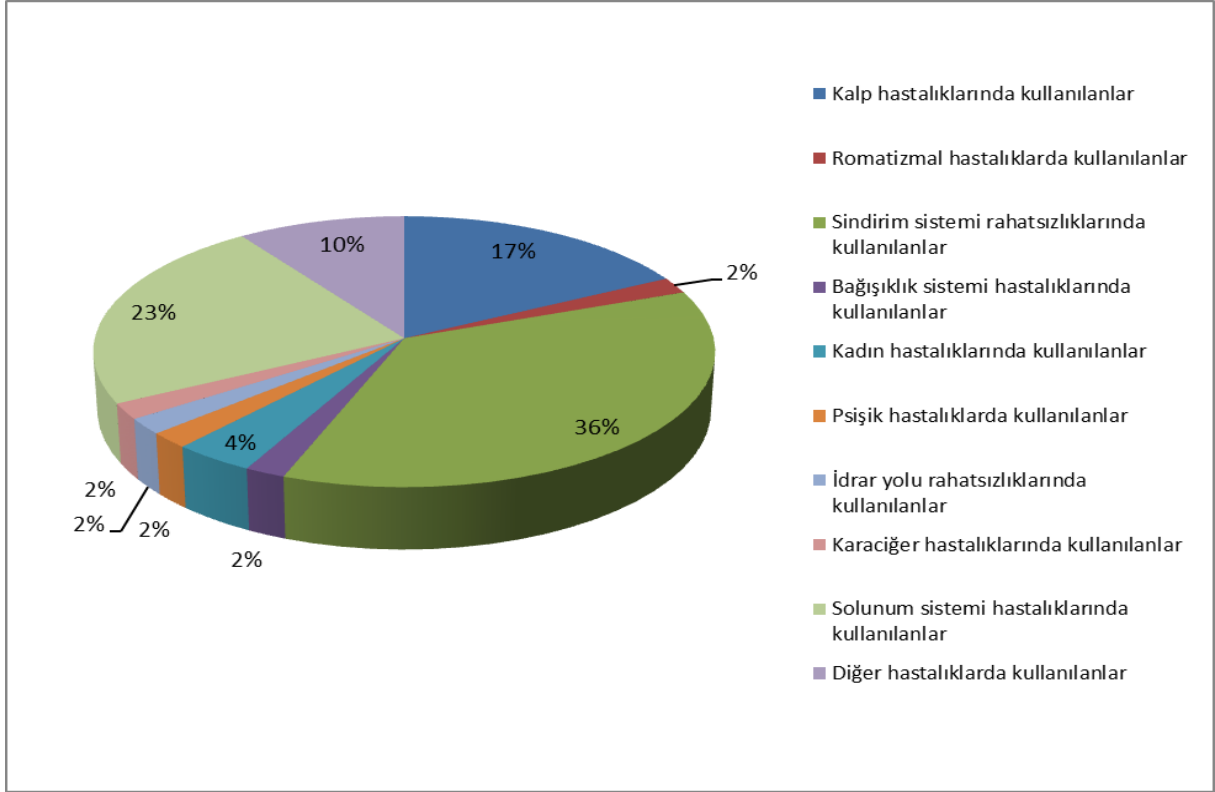
SONUÇ VE ÖNERİLER

Çalışmamızda, 2017 RxMediapharma® taranmış ve bu taramaya dayanarak, Türkiye’de eczanelerde Sağlık Bakanlığı ruhsatlı 52 tane bitkisel ilaçtan 11 tanesinin ithal 41 tanesinin de yerli olduğu saptanmıştır. Ayrıca Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı ruhsatlı 51 tane bitkisel üründen 27 tanesinin ithal, 24 tanesinin yerli olduğu belir-

lenmiştir. Bitkisel ilaçların etki ve kullanılışlarına göre dağılımına bakıldığında; en fazla sayıda ilaca sahip olan ruhsatlı bitkisel ilaç grubunun %36 ile sindirim sistemi hastalıklarında kullanılanlar olduğu tespit

edilmiştir. Bu çalışmamızdan elde edilen verilerle doğal ilaç araştırmalarında ve yeni ilaçların geliştirilmesinde yeni bir ışık olacaktır.

Şekil 1. Sağlık Bakanlığı ruhsatlı bitkisel ilaçların etki ve kullanılışlarına göre yüzde dağılımı

TEŞEKKÜR

Çalışmaya katkılarından dolayı Pervin Tozyılmaz'a teşekkür ederiz.

KAYNAKLAR

Aslan M. Obezite tedavisine yardımcı olarak kullanılan doğal ürünler. MISED Dergisi 2010; 23-24; 91-105.

Bahmani M, Shirzad H, Rafieian S, et al. *Silybum marianum*: beyond hepatoprotection. J Evid Based Complementary Altern Med 2015; 20 (4): 292-301.

Baser KHC. Sinameki (*Cassia acutifolia* Del. - *C. angustifolia* Vahl). Bag Bahce 2014; 51: 30-32.

- Basholli-Salihi M, Schuster R, Hajdari A, et al. Phytochemical composition, anti-inflammatory activity and cytotoxic effects of essential oils from three *Pinus spp.* Pharm Biol 2017; 55 (1): 1553-1560.
- Bent S, Padula A, Moore D, et al. Valerian for sleep: A systematic review and meta-analysis. Am J Med 2006; 119 (12): 1005-1012.
- Bulut G, Tuzlacı E, Doğan A, et al. An ethnopharmacological review on the Turkish *Apiaceae* species. Istanbul J Pharm 2014; 44 (2): 163-179.
- Burits M, Bucar F. Antioxidant activity of *Nigella sativa* essential oil. Phytother Res 2000; 14 (5): 323-328.
- Chaiyakunapruk N, Kitikannakorn N, Natisuwan S, et al. The efficacy of ginger for the prevention of postoperative nausea and vomiting: a meta-analysis. Am J Obstet Gynecol 2006; 194 (1): 95-99.
- Çelik S, Konkan R, Erkmén H, et al. Bitkisel ilaçlar ve psikiyatride kullanımı. Düşünen Adam Derg 2007; 20 (4): 186-195.
- Demirezer Ö. FFD Monografaları Tedavide Kullanılan Bitkiler, İstanbul: Medical Network Nobel Kitabevi; 2011.
- Doğan Ö, Avcı A. Bitkilerle tedavi ve ilaç etkileşimleri. Turk Klin J Pub Heal 2018; 4 (1): 49-54
- Ekçi B, İzbrak G, Gökçe Ö, et al. Birinci basamakta hemoroid hastalığına pratik yaklaşım. Turk J Fam Prac 2009; 13 (2): 87-92.
- Erdem S, Eren PA. Tedavi amacıyla kullanılan bitkiler ve bitkisel ürünlerin yan etkileri. Turk Hij Deney Biyol Derg 2009; 66 (3): 133-141.
- Erol A, Alpsoy HC. Sarımsak (*Allium sativum*) ve geleneksel tedavide kullanımı. Türkiye Parazitoloj Derg 2007; 31 (2): 145-149.
- Esquenazi D, Wigg MD, Miranda MM, et al. Antimicrobial and antiviral activities of polyphenolics from *Cocos nucifera* Linn. (Palmae) husk fiber extract. Res Microbiol 2002; 153(10): 647-652.
- Fakir H, Korkmaz M, Güller B. Medicinal plant diversity of western Mediterranean region in Turkey. J Appl Biol Sci 2009; 3(2): 30-40.
- Fathiazad F, Hamedeyazdan S. A review on *Hyssopus officinalis* L.: Composition and biological activities. Afr J Pharm Pharmacol 2011; 5(8): 1959-1966

- Faydaoğlu E, Sürücüoğlu MS. Geçmişten günümüze tıbbi ve aromatik bitkilerin kullanılması ve ekonomik önemi Kastamonu Univ. Orman Fak. Derg 2011; 11(1): 52-67.
- Geavlete P, Multescu R, Geavlete B. *Sere-noa repens* extract in the treatment of benign prostatic hyperplasia. Ther Adv Urol 2011; 3 (4): 193-198.
- Guo JS, Cheng CL, Koo MWL. Inhibitory effects of *Centella asiatica* water extract and asiaticoside on inducible nitric oxide synthase during gastric ulcer healing in rats. Planta Med 2004; 70 (12): 1150-1154.
- Guo Y, Yin T, Wang X, et al. Traditional uses, phytochemistry, pharmacology and toxicology of the genus *Cimicifuga*: A review. J Ethnopharmacol 2017; 209: 264-282.
- Gürün MS. Bitkisel tıp. ANKEM Derg 2004; 18 (2): 133-136
- Hendek A. Türkiye’nin farklı illerindeki aktarlardan satın alınan çemen tohumu (*Semen foenugraeci*) örneklerinin Avrupa farmakopesi açısından değerlendirilmesi. Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Kayseri, 2014.
- Hosseinzadeh S, Jafarikukhdan A, Hosseini A, et al. The application of medicinal plants in traditional and modern medicine: a review of *Thymus vulgaris*. Int J Clin Exp Med 2015; 6 (09): 635-642.
- Houghton PJ, Hylands PJ, Mensah AY, et al. In vitro tests and ethnopharmacological investigations: wound healing as an example. J Ethnopharmacol 2005; 100 (1-2): 100-107.
- Kara H. Laksatif ve pürgatifler. Güncel Gastroenterol 2015; 19 (1): 30-33.
- Kaya A. Tıbbi bitkiler ve etnobotanik çalışmalar. Bitkilerle tedavi sempozyumu: 5-6 Haziran 2010 – İstanbul: Bildiriler: (s. 11-19). İstanbul: Zeytinburnu.
- Kayser O, Kolodziej H. Antibacterial activity of extracts and constituents of *Pelargonium sidoides* and *Pelargonium reniforme*. Planta Med 1997; 63 (06): 508-510.
- Koçyiğit M. Yalova İlinde Etnobotanik Bir Araştırma. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul 2005.
- Lee HJ, Hyun EA, Yoon WJ, et al. In vitro anti-inflammatory and anti-oxidative effects of *Cinnamomum camphora* extracts. J Ethnopharmacol 2006; 103 (2): 208-216.

- Lutsenko Y, Bylka W, Matlawska I, et al. *Hedera helix* as a medicinal plant. *Herba Pol* 2010; 56 (1): 83-96.
- Mahadevan S, Park Y. Multifaceted therapeutic benefits of *Ginkgo biloba L.*: chemistry, efficacy, safety, and uses. *J Food Sci* 2008; 73 (1): 14-19.
- Manojlovic NT, Solujic S, Sukdolak S, et al. Antifungal activity of *Rubia tinctorum*, *Rhamnus frangula* and *Calopha cerina*. *Fitoterapia* 2005; 76 (2): 244-246.
- Meena AK, Niranjana US, Rao MM, et al. A review of the important chemical constituents and medicinal uses of *Vitex genus*. *Asian J Trad Med* 2011; 6 (2): 54-60.
- Moro CO, Basile G. Obesity and medicinal plants. *Fitoterapia* 2000; 71 (1): 73-82.
- Muhammad N, Saeed M, Aleem A, et al. Ethnomedicinal, phytochemical and pharmacological profile of genus *Viola*. *Phytopharmacol* 2012; 3 (1): 214-226.
- Özbek H. *Foeniculum vulgare miller* (rezene) meyvesi uçucu yağının lethal doz 50 (LD50) düzeyi ve sağlıklı ve diyabetli farelerde hipoglisemik etkisinin araştırılması. *Van Tıp Derg* 2002; 9 (4): 98-103.
- Palla AH, Khan NA, Bashir S, et al. Pharmacological basis for the medicinal use of *Linum usitatissimum* (Flaxseed) in infectious and non-infectious diarrhea. *J Ethnopharmacol* 2015; 160: 61-68.
- Qu L, Zou W, Zhou Z, et al. Non-European traditional herbal medicines in Europe: A community herbal monograph perspective. *J Ethnopharmacol* 2014; 156: 107-114.
- Renda G, Kaya YY, Yılmaz E, et al. Aile hekimleri ve eczacıların bitkisel ürün kullanımına yaklaşımları: Trabzon ilinde pilot çalışma. *Turk J Fam Prac* 2018; 22 (3): 141-156
- RxMediaPharma® 2017 İnteraktif İlaç Bilgi Kaynağı
- Shah PP, Mello PMD. A review of medicinal uses and pharmacological effects of *Mentha piperita*. *Nat Prod Rad* 2004; 3 (4): 214-221.
- Shukla A, Rasik AM, Jain GK, et al. In vitro and in vivo wound healing activity of asiaticoside isolated from *Centella asiatica*. *J Ethnopharmacol* 1999; 65 (1): 1-11.
- Silva J, Abebe W, Sousa SM, et al. Analgesic and anti-inflammatory effects of essential oils of *Eucalyptus*. *J Ethnopharmacol* 2003; 89 (2-3): 277-283.

Süzgeç S, Eyisan S. Türkiye’de eczanelerde bulunan bitkisel ilaçlar. Mamar Pharm J 2012; 16:164-180.

Şarışen Ö, Çalışkan D. Fitoterapi: Bitkilerle tedaviye dikkat. STED Derg 2005; 14 (8): 182-187